

O'ZBEKISTON HUQUQ TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Burxonov Voxidjon Suxan o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti Magistratura bo'limi, Davlat

boshqaruvi huquqi mutaxassisligi magistranti

+998995088118

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston huquq tizimining rivojlanish tendensiyalari, mustaqillik yillarida amalga oshirilgan huquqiy islohotlar hamda qonunchilik tizimini takomillashtirish jarayonlari tahlil qilingan. Shuningdek, sud-huquq tizimini modernizatsiya qilish, inson huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirishning zamonaviy yo'nalishlari yoritilgan. Tadqiqot natijasida O'zbekiston huquq tizimining rivojlanishida qonun ustuvorligi, raqamlashtirish va xalqaro huquq standartlariga integratsiyalashuv muhim ahamiyat kasb etishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: huquq tizimi, huquqiy davlat, qonun ustuvorligi, sud-huquq islohotlari, inson huquqlari, Konstitutsiya, fuqarolik jamiyati, qonunchilik, raqamlashtirish, huquqiy islohotlar.

KIRISH

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar huquq tizimining rivojlanishiga yangi turtki bermoqda. Huquq tizimi davlat va jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo'lib, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, qonun ustuvorligini qaror toptirish hamda demokratik boshqaruvni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois mamlakatimizda huquqiy davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonida huquq tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston huquq tizimida tub o‘zgarishlar amalga oshirildi. Xususan, milliy qonunchilik bazasi yaratildi, davlat hokimiyati organlari faoliyatining huquqiy asoslari takomillashtirildi, sud-huquq tizimi isloh qilindi hamda inson huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmlari kuchaytirildi. Mamlakatda bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy munosabatlarni shakllantirish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va xalqaro huquq normalarini milliy qonunchilikka implementatsiya qilish bo‘yicha muhim ishlar amalga oshirildi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda huquq tizimini modernizatsiya qilish, davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta‘minlash, elektron hukumat tizimini rivojlantirish hamda fuqarolarning odil sudlovga bo‘lgan huquqlarini yanada kengroq kafolatlashga qaratilgan islohotlar izchil davom ettirilmoqda. Ayniqsa, inson qadri tamoyilining davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylanishi huquq tizimi rivojlanishining yangi bosqichini boshlab berdi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahrirda qabul qilinishi mamlakat huquqiy taraqqiyotining muhim bosqichlaridan biri bo‘ldi. Yangi konstitutsiyaviy normalar inson huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlash, davlat hokimiyati organlari faoliyatining samaradorligini oshirish va fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish uchun mustahkam huquqiy asos yaratdi.

Huquq tizimining rivojlanish tendensiyalarini o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Chunki huquqiy islohotlarning mazmuni va yo‘nalishlarini ilmiy tahlil qilish davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, qonunchilikni takomillashtirish va huquqni qo‘llash amaliyotini yanada rivojlantirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

O‘zbekiston huquq tizimining rivojlanish tendensiyalarini o‘rganish masalasi mustaqillik yillaridan buyon huquqshunos olimlar, siyosatshunoslar hamda davlat boshqaruvi mutaxassislari tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda. Ayniqsa, mamlakatda huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini shakllantirish jarayonlari huquq tizimini takomillashtirish masalalariga bo‘lgan ilmiy qiziqishni yanada oshirdi.

Mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda O‘zbekiston huquq tizimining shakllanishi, qonunchilik bazasining rivojlanishi, sud-huquq islohotlari va inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining takomillashuvi masalalari keng yoritilgan. Xususan, mustaqillikning dastlabki yillarida milliy huquq tizimini yaratish, bozor iqtisodiyoti munosabatlarini huquqiy jihatdan tartibga solish va davlat boshqaruvining huquqiy asoslarini mustahkamlash asosiy tadqiqot yo‘nalishlari sifatida namoyon bo‘lgan.

So‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlar, sud hokimiyati mustaqilligini ta‘minlash, inson huquqlarini himoya qilishning institutsional mexanizmlarini rivojlantirish hamda davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini kuchaytirish masalalari ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishiga aylandi. 2023-yilda yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning qabul qilinishi O‘zbekiston huquq tizimi rivojlanishining yangi bosqichini boshlab berdi. Unda inson huquq va erkinliklarini ta‘minlash, ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlash, sud hokimiyati mustaqilligini kuchaytirish hamda fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirishga qaratilgan yangi normalar o‘z aksini topdi.

Tadqiqotchilar tomonidan huquq tizimi rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari sifatida qonunchilikni raqamlashtirish, elektron hukumat tizimini rivojlantirish, davlat xizmatlarini soddalashtirish, korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish hamda xalqaro huquq normalarini milliy qonunchilikka uyg‘unlashtirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Shuningdek, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida qonun ustuvorligini ta‘minlash, odil sudlov tizimini rivojlantirish va fuqarolarning huquq hamda erkinliklarini yanada samarali himoya qilish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda tarixiylik, tizimli yondashuv, qiyosiy-huquqiy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning manbaviy asosini O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, qonunlar, Prezident farmonlari, davlat dasturlari, sud-huquq islohotlariga oid normativ-huquqiy hujjatlar hamda mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tashkil etdi.

Tadqiqot davomida O'zbekiston huquq tizimining rivojlanish bosqichlari, huquqiy islohotlarning mazmun-mohiyati va istiqboldagi rivojlanish tendensiyalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinib, ularning davlat va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni baholandi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida amalga oshirilgan huquqiy islohotlar milliy huquq tizimining shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mamlakatda huquqiy davlat qurish, qonun ustuvorligini ta'minlash hamda inson huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan izchil siyosat natijasida huquq tizimi sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi.

Huquq tizimi rivojlanishining asosiy tendensiyalaridan biri milliy qonunchilik bazasining takomillashib borayotganligidir. Mustaqillikning dastlabki davrlarida davlat suverenitetini mustahkamlash va yangi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan qonunlar qabul qilingan bo'lsa, bugungi kunda qonunchilikni inson manfaatlari va xalqaro huquq standartlariga moslashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa huquqiy tartibga solish mexanizmlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sud-huquq tizimini isloh qilish O'zbekiston huquq tizimi rivojlanishining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlash, fuqarolarning odil sudlovga bo'lgan huquqlarini kafolatlash va sudlar faoliyatiga zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar sud tizimining ochiqqligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Sud qarorlarining qonuniyligi va adolatligini ta'minlashga qaratilgan choralar fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlashda muhim omil bo'lmoqda.

O'zbekiston huquq tizimi rivojlanishining yana bir muhim tendensiyasi inson huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmlarining kengayib borayotganligidir. So'nggi yillarda inson huquqlarini ta'minlash bo'yicha milliy institutlar faoliyati takomillashtirildi, fuqarolarning murojaatlari bilan ishlash tizimi kuchaytirildi va davlat organlarining aholiga hisobdorligi oshirildi. Natijada inson manfaatlari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi.

Nazariy jihatdan huquq tizimining rivojlanishi huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati konsepsiyalari bilan chambarchas bog'liqdir. Huquqiy davlat nazariyasiga ko'ra, davlat faoliyati qonun asosida amalga oshirilishi, inson huquqlari oliy qadriyat sifatida e'tirof etilishi va barcha fuqarolar qonun oldida teng bo'lishi lozim. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar aynan ushbu tamoyillarni hayotga tatbiq etishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot natijalari huquq tizimini raqamlashtirish jarayonlari ham jadallashib borayotganligini ko'rsatdi. Elektron hukumat tizimining rivojlanishi, davlat xizmatlarining onlayn shaklga o'tkazilishi, sud tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng qo'llanilishi huquqiy munosabatlarni soddalashtirish va fuqarolar uchun qulayliklar yaratishga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalar huquqni qo'llash amaliyotining samaradorligini oshirish bilan birga, byurokratik to'siqlarni kamaytirish imkonini ham bermiqda.

Shuningdek, huquq tizimining rivojlanishida xalqaro huquq normalarining milliy qonunchilikka integratsiyalashuvi muhim o'rin tutmoqda. O'zbekistonning xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligi, xalqaro konvensiyalar va shartnomalarga qo'shilishi milliy huquq tizimini xalqaro standartlarga yaqinlashtirishga xizmat qilmoqda. Bu esa mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzini oshirish va huquqiy munosabatlarning zamonaviy talablar asosida rivojlanishini ta'minlamoqda.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar O'zbekiston huquq tizimi rivojlanishining asosiy tendensiyalari sifatida qonun ustuvorligini mustahkamlash, inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish, sud-huquq tizimini modernizatsiya qilish, raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish hamda xalqaro huquq standartlarini milliy qonunchilikka uyg'unlashtirish yo'nalishlari ustuvor ahamiyat kasb etayotganligini ko'rsatdi.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasi huquq tizimining rivojlanishi mamlakatda amalga oshirilayotgan demokratik islohotlar va huquqiy davlat qurish jarayonlari bilan

chambarchas bog‘liqdir. Mustaqillik yillarida yaratilgan milliy qonunchilik bazasi, davlat hokimiyati organlari faoliyatining huquqiy asoslarini takomillashtirish hamda inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan islohotlar huquq tizimining izchil rivojlanishini ta’minladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bugungi kunda O‘zbekiston huquq tizimining rivojlanishida qonun ustuvorligini ta’minlash, sud hokimiyati mustaqilligini mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish hamda davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish ustuvor yo‘nalishlar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Xususan, yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning qabul qilinishi inson manfaatlarini ta’minlash va ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim huquqiy asos yaratdi.

Shuningdek, huquq tizimini raqamlashtirish, elektron hukumat mexanizmlarini rivojlantirish va davlat xizmatlarini soddalashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar huquqiy munosabatlarni zamonaviy talablar asosida takomillashtirish imkonini bermoqda. Bu esa davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta’minlashga xizmat qilmoqda.

Tahlillar natijasida O‘zbekiston huquq tizimining istiqboldagi rivojlanishi xalqaro huquq standartlarini milliy qonunchilikka uyg‘unlashtirish, fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, korrupsiyaga qarshi kurash mexanizmlarini kuchaytirish hamda inson huquqlarini himoya qilishning samarali kafolatlarini yaratish bilan bog‘liq ekanligi aniqlandi.

Umuman olganda, O‘zbekiston huquq tizimining rivojlanish tendensiyalari mamlakatda huquqiy davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish, inson qadri va qonun ustuvorligini ta’minlash hamda demokratik taraqqiyotning mustahkam huquqiy poydevorini yaratishga qaratilganligi bilan tavsiflanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston – 2030 strategiyasi. – Toshkent, 2023.
3. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2018.
4. Islomov Z.M. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
5. Saidov A.X. Inson huquqlari: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Baktria Press, 2019.
6. Rustamboyev M.X. O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022.
8. Narutto S.V. Teoriya gosudarstva i prava. – Moskva: Norma, 2021.